

بسم الله الرحمن الرحيم

خوانش فکری در سیرت نبوی!

(ترجمه)

دعوت اسلامی در آغاز خود، صرفاً یک دعوت دینی محدود نبود؛ بلکه پروژه‌ی تمدنی و فکری به شمار می‌رفت که هدف آن رهایی انسان از ظلم، خرافه و بردگی فکری و اجتماعی بود. از همین‌رو، این دعوت با مقاومت شدید جامعه جاهلی روبه‌رو گردید؛ جامعه‌ای که اسلام را تهدید مستقیم به منافع اقتصادی، نفوذ سیاسی و ساختار فرهنگی خود می‌دید. شیوه‌های مقابله با رسول الله صلی الله علیه وسلم و صحابه کرام نیز گوناگون بود؛ از شکنجه‌های جسمی گرفته تا جنگ تبلیغاتی و تحریم اقتصادی و اجتماعی. با این همه، سیرت نبوی الگویی بی‌نظیر از صبر آگاهانه، استقامت اخلاقی و توانایی تبدیل‌کردن سختی‌ها و بحران‌ها به فرصت‌هایی برای ساختن انسان و جامعه ارائه کرد.

قریش از همان نخستین لحظه‌ها به خوبی درک کرده بود که اسلام تنها عقاید را تغییر نمی‌دهد؛ بلکه آگاهی و شعور انسانی را از نو می‌سازد. از همین‌رو، تلاش کرد دعوت اسلامی را با شیوه‌های گوناگون سرکوب و متوقف سازد. شکنجه یکی از برجسته‌ترین این شیوه‌ها بود؛ به گونه‌ای که مسلمانان نخستین، انواع آزارهای روحی و جسمی را تحمل کردند. بلال بن رباح رضی الله عنه زیر سوزش طاقت‌فرسای ریگ‌های داغ صحرا شکنجه شد. سمیه بنت خیاط و همسرش یاسر رضی الله عنهما زیر فشار شکنجه به شهادت رسیدند و خاندان یاسر سخت‌ترین گونه‌های ظلم و ستم را تجربه کردند.

اما آنچه در سیرت نبوی چشمگیر و شگفت‌انگیز است، این بود که رسول الله صلی الله علیه وسلم یاران خویش را بر پایه انتقام جویی یا فروپاشی روحی تربیت نکرد؛ بلکه آنان را بر صبری پرورش داد که ریشه در معنای عمیق ایمان داشت. در مفهوم نبوی، صبر هرگز به معنای تسلیم‌شدن در برابر واقعیت نبود؛ بلکه نیروی درونی به شمار می‌رفت که انسان را از سقوط روانی، فکری و اخلاقی حفظ می‌کرد. از همین‌جا می‌توان فهمید که این موضع، در حقیقت تلاشی برای ساختن «انسان مقاوم» بود؛ انسانی که نه شرایط دشوار او را درهم می‌شکند و نه فشارها و تهدیدها می‌تواند اراده و استقامتش را نابود سازد.

بنابراین، شکنجه در روزگار ما دیگر همیشه به شلاق و زنجیر محدود نمی‌شود؛ بلکه گاهی در قالب حذف‌کردن، تخریب رسانه‌ای، فشارهای روانی، یا محاصره کردن انسان در معیشت و اندیشه‌اش ظاهر می‌گردد. از همین‌رو، سیرت نبوی به الگویی جاودانه برای ساختن ثبات روحی و پایداری بر اصول تبدیل می‌شود؛ الگویی که به انسان می‌آموزد چگونه در سخت‌ترین بحران‌ها نیز بر عقیده و ارزش‌های خود استوار بماند. در کنار شکنجه، قریش از سلاح تبلیغات جاهلی نیز برای مقابله با رسول الله صلی الله علیه وسلم استفاده می‌کرد. آنان برای تخریب چهره پیامبر، او را به سحر، کهنات، شاعری و حتی جنون متهم می‌ساختند؛ تلاشی که هدف آن بدنام‌کردن رسول الله صلی الله علیه وسلم در میان مردم و جلوگیری از گسترش دعوت اسلامی بود.

این جنگ‌های تبلیغاتی، در حقیقت بازتاب ترس قریش از تأثیر پیام تازه اسلام بر عقل‌ها و دل‌ها بود. آنان به خوبی می‌دانستند که اگر این دعوت در میان مردم نفوذ کند، بنیادهای فکری و اجتماعی جامعه جاهلی را دگرگون خواهد ساخت. این تصویر، امروز نیز با چهره‌ها و ابزارهای متفاوت تکرار می‌شود؛ از تحریف رسانه‌ای و تولید شایعات گرفته تا مهندسی افکار عمومی و وارونه‌ساختن آگاهی مردم. اما رسول الله صلی الله علیه وسلم این جنگ تبلیغاتی را با روش کاملاً متفاوت مدیریت کرد. آن حضرت در برابر این همه‌ها به هیاو و واکنش‌های احساسی تکیه نکرد؛ بلکه دروغ را با حقیقت، بدرفتاری را با اخلاق و تخریب شخصیت را با الگوی عملی و رفتار انسانی پاسخ داد. شخصیت رسول الله صلی الله علیه وسلم از تمام موج‌های تخریب نیرومندتر بود؛ زیرا مردم در وجود ایشان صداقت، امانت، رحمت و پاکی را با چشم خود مشاهده می‌کردند. در همین‌جا، سیرت نبوی درس بزرگ به ما می‌آموزد و آن این‌که نبرد فکری تنها با شعارها و هیاو به پیروزی نمی‌رسد، بلکه با صداقت، رفتار عملی و ساختن آگاهی عمیق در میان مردم به نتیجه می‌رسد.

نکته مهم دیگری نیز در سیرت نبوی دیده می‌شود؛ آن‌گاه که قریش از نابود ساختن دعوت اسلامی از راه شکنجه و جنگ تبلیغاتی ناکام ماند، به سلاح تحریم اقتصادی و اجتماعی روی آورد. آنان بنی‌هاشم و مسلمانان را در شعب ابی‌طالب در محاصره قرار دادند و راه غذا، تجارت و روابط اجتماعی را بر آنان بستند. هدف قریش از این تحریم، آن بود که مسلمانان را از راه گرسنگی، فشار روانی و انزوای اجتماعی وادار به دست کشیدن از دعوت اسلامی سازد. اما این آزمایش سخت، حقیقت دیگری را آشکار کرد و آن، قدرت همبستگی و پیوند درونی مؤمنان بود. این محنت نشان داد که چگونه روحیه تعاون، همدلی و تکافل اجتماعی می‌تواند جامعه مؤمن را در برابر بحران‌ها و فشارهای سنگین پا برجا نگهدارد. این تحریم، به جای آن‌که مسلمانان را تضعیف کند، به تجربه‌ای تبدیل شد که وحدت، استقامت و صبر آنان را عمیق‌تر ساخت و نشان داد جوامعی که بر پایه ایمان، همکاری و همبستگی بنا شده‌اند، می‌توانند دشوارترین شرایط را نیز پشت سر بگذارند.

امروز نیز چهره‌های گوناگون محاصره و تحریم، در قالب فشارهای سیاسی، اقتصادی و رسانه‌ای تکرار می‌شود و همین امر، سیرت نبوی را به سر چشمه‌ای الهام‌بخش برای فهم شیوه مقابله با بحران‌ها تبدیل می‌کند؛ مقابله‌ای که بر روحیه جمعی، انسجام اجتماعی و امید استوار است، نه بر یأس، پراکندگی و فروپاشی. خوانش فکری معاصر از سیرت نبوی نشان می‌دهد که پیروزی دعوت اسلامی تنها بر قدرت مادی استوار نبود؛ بلکه بر ساختن انسانی مؤمن، آگاه و استوار بنا شده بود؛ انسانی که توانایی مقاومت در برابر فشارها، آزارها و شکنجه‌ها را داشته باشد، در برابر فریب و تحریف ایستادگی کند و در سخت‌ترین شرایط نیز انسانیت و اخلاق خویش را از دست ندهد. از همین‌رو، سیرت نبوی همچنان یک پروژه تربیتی و تمدنی زنده و تجدید شونده باقی مانده است؛ پروژه‌ای که برای هر عصر، درس‌هایی از آزادی، آگاهی، استقامت و پایداری ارائه می‌کند و این حقیقت را یادآور می‌شود که ارزش‌های بزرگ و اصیل، هرچند با شدیدترین موج‌های سرکوب و تخریب روبه‌رو شوند، سرانجام توان پیروزی و ماندگاری را خواهند داشت.

نویسنده: مؤنس حمید

مترجم: پارسا امیدی